

sa'daki Cizvit manastırında bir nüshası bulunmaktadır). 6. *Tenbihâtü'l-Yâzicî 'alâ Muhi'tü'l-Bustânî* (nşr. Yûsuf Şelfûn – Cibrân en-Nehhâs, Kahire 1933). Müellif bu eserinde Butrus el-Bustânî'nin *Muhi'tü'l-Muhi'tü'*inde tesbit ettiği yanlışları tashih etmiş, eksikleri tamamlamıştır. Eserin "Bâbü'l-hemze" kısmı Selim Sem'ün – Cibrân en-Nehhâs tarafından ayrıca yayımlanmıştır (Beyrut 1970).

Diğer Eserleri. 1. *Tenbihât 'alâ luğati'l-cerâ'id*. Gazete ve dergilerde yapılan dil hatalarına dair bir eserdir (Kahire 1901; Beyrut 1984). 2. *Resâ'ilü'l-Yâzicî*. Dostlarına, zamanın önemli kişilerine, ilim ve edebiyat erbabına yazdığı mektupları içermektedir (nşr. Yûsuf Toma el-Bustânî, Kahire 1920). 3. *Şerhu'l-Makâmeti'l-Bedeviyye*. Babasının *Mecma'u'l-bahreyn*'inde yer alan bir makâmenin şerhidir (nşr. Cibrân en-Nehhâs, İskenderiye 1940). 4. *el-'Ulûm 'inde'l-'Arab* (Tunus 1988). 5. *Edebü'd-dâris fi'l-medâris*. el-Medresetü'l-bitrîkiyye'nin yıllık açılış töreninde verdiği konferansın metnidir (Beyrut 1890). 6. *Silsiletü'l-a'mâli'l-mechûle* (li'l-Yâzicî, *Unknown Works of Ibrahim el-Yâzicî*, der. ve nşr. Michel Jehâ, London 1992). 7. *Es'ile ilâ mecelleti'l-Beyân ve'z-Ziyâ'* ve *ecvibetü's-Şeyh İbrâhîm el-Yâzicî 'aleyhâ 1897-1906*. İki dergi okurunun dil ve edebiyata dair sorularına verdiği cevaplardır. Esere bu cevaplarla ilgili olarak *el-Meşriq* dergisinde kaleme alınan eleştiriler de eklenmiştir (nşr. Yûsuf Kuzmâ Hürî, Beyrut 1993). 8. *Ebhâs luğaviyye*. *el-Beyân*, *eż-Ziyâ'*, *en-Necâh*, *et-Tabîb* dergilerinde yayımlanan dil, dil bilimi ve edebiyat eleştirileriyle ilmi araştırmalara dair makalelerinin bir kısmını kapsar (nşr. Yûsuf Kuzmâ Hürî, Beyrut 1993).

Bunların dışında Yâzicî'nin *el-Muktefat* gibi dergilerde yayımlanan dil, dil bilimi, dil eleştirileri, edebiyata dair makale ve araştırma yazıları arasında "el-Emâli'l-luğaviyye, el-Luğa ve'l-'aşr, et-Ta'rib, Aglâtü'l-'Arabi'l-kudemâ", Aglâtü'l-müvelledîn, Nakdû lisâni'l-'Arab, el-Luğatü'l-fuşhâ, el-Luğatü'l-'âmmiyye, Aşlû'l-luğâti's-sâmiyye, el-Mecâz, en-Nebr, eş-Şî'r" sayılabilir. Yâzicî birçok Arapça eseri dil ve üslup açısından tashih, tenkih ve tehzib etmiştir. Bunların içinde Cizvit papazlarının Arapça'ya tercüme ettiği *Kitâb-ı Mukaddes*'i, Cemil Nahle el-Müdevver'in *Târîhu Bâbil ve Âsûr'u*, Şâhin Atiyye'nin *'Ukûdü'd-dürer fi şerhi şevâhidi'l-Muhtasar*'ı, Şâkir el-Betlûnî'nin *Delîlü'l-hâ'im*'i ile *Nefhu'l-ezhâr*'ı, iki Cizvit papazının derlediği beş ciltlik *Nuhabü'l-mûlah*'ı anıla-

bilir. Yâzicî ayrıca Ebü'l-Alâ el-Maarrî'nin *Risâletü'l-gûfirân*'ını yayımlamıştır (Kahire 1903).

İbrâhîm el-Yâzicî'nin hayatı, eserleri ve görüşlerine dair birçok eser kaleme alınmış olup bazıları şunlardır: Mîhâil Abdüseyid, *Sülvânü's-şecî fi'r-red 'alâ İbrâhîm el-Yâzicî* (İstanbul 1289/1872); Antunus Şiblî, *eş-Şidyâk ve el-Yâzicî; Münağaşa 'ilmiyye edebiyye senete 1871 beyne's-şeyhain Fâris eş-Şidyâk ve İbrâhîm el-Yâzicî* (Lübnan 1950); Fuâd Efram el-Bustânî, *eş-Şeyh İbrâhîm el-Yâzicî, el-Fuşlû'l-'ilmiyye: Ders ve muntehabat* (Beyrut 1952); Mîhâil Savâyâ, *İbrâhîm el-Yâzicî: Hayâtühü-âşâruhü* (Beyrut 1960); el-Eb Kümeyyil Huşeyme el-Yesûî, *Resâ'il mütebâdele beyne's-şeyh İbrâhîm el-Yâzicî ve Kuştaki el-Hımşî* (Beyrut 1988); Michel Jehâ, *İbrâhîm el-Yâzicî* (Beyrut 1992).

BİBLİYOGRAFYA :

C. Zeydân, *Terâcimü meşâhiri's-şark fi'l-kami't-tâsi' 'aşer*, Kahire 1902, II, 106-120; Filib dî Tarrâzî, *Târîhu's-sihâfeti'l-'Arabiyye*, Beyrut 1913, II, 88-98; Edhem el-Cündî, *A'lâmü'l-edeb ve'l-fen*, Dimaşk 1954, I, 45-46; İsa Mîhâil Sâbâ, *eş-Şeyh İbrâhîm el-Yâzicî: 1847-1906*, Kahire 1955, s. 8-9, 21, ayrıca bk. tür.yer.; P. P. Soueid, *Ibrahim el-Yazigi, l'homme et son oeuvre*, Beyrouth 1969; Hikmet Kişî, *el-Mu'cemü'l-'Arabi fi Lübnân*, Beyrut 1982, s. 151, 157-167; Yûsuf Es'ad ed-Dâgîr, *Meşâdirü'd-dirâsâti'l-edebiyye*, Beyrut 1983, II, 730-731; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 76-77; Reşid Yûsuf Atâullah, *Târîhu'l-âdâbi'l-'Arabiyye* (nşr. Ali Necîb Atavî), Beyrut 1985, II, 318-323; İsa İskender el-Ma'lûf, *A'lâmü'n-nehdâti'l-hadîşe: el-Halkatü's-sâniyye*, Beyrut 1991, s. 261-280; Yılmaz Özdemir, *19. Yüzyıl'da Lübnan'da Arap Dili Grameri Çalışmaları* (doktora tezi, 2005), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 144-150; M. Kürd Ali, "İbrâhîm el-Yâzicî", *Arabic*, XXVIII, Dimaşk 1953, s. 3-17; A. J. Gully, "al-Yâzicî", *EL* (İng.), XI, 318.

ŞÜKRAN FAZLIOĞLU

YÂZİCİ, Nâsif b. Abdullah

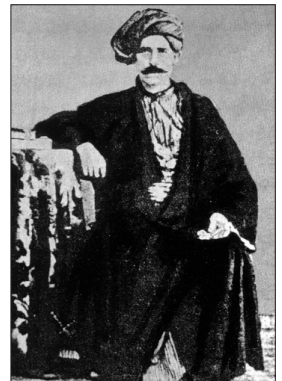
(ناصيف بن عبد الله اليازجي)

Nâsif b. Abdillâh b. Nâsif
b. Canbulat b. Sa'd el-Yâzicî
(1800-1871)

Lübnanlı şair, dilci ve edip.

25 Mart 1800 tarihinde Beyrut'un sahil köylerinden Keferşeymâ'da doğdu. Katolik Rum asıllı büyük dedesi Sa'd 1690'da Humus'tan göç edip Lübnan'a yerleşmişti. Dedelerinden biri kâtip olarak Osmanlı idarî işlerinde çalıştığı için aile "Yâzicî" lakabını almış ve bu lakapla tanınmıştır. Babası Abdullah, dönemin İbn Sînâ ekolüne bağlı ünlü doktorlarından; ancak daha ziyade şiire ve edebiyata katkılarıyla tanı-

nyordu. Nâsif ilk öğrenimini babasından gördü, daha sonra Beytüşşebaplı bir papazdan eğitim aldı. Manastırlardaki ilâhiyata dair kitapların yanında sarf, nahiv, beyan, lugat kitaplarını ve çeşitli divanları okudu; güçlü hafızasıyla bir kısmını ezberledi, bir kısmını da istinsah etti (Filib dî Tarrâzî, I, 84). Ayrıca edebî yeteneğini geliştirmek amacıyla Mütenebbî'nin divanını ezberledi. On yaşında iken halk şiirleri (zecal) tarzında yazmaya başladı, ardından fasih şiire yöneldi. 1816-1818 yıllarında köylerinin yakınında bulunan manastırda Rum Katolik Patriği V. Agnatyus'a kâtiplik yaptı; patrik görevinden ayrıldıktan sonra da köyünde kalıp şiir ve edebiyatla uğraşmaya devam etti. Şöhreti Lübnan hâkimi diye bilinen Emîr Beşîr eş-Şihâbî'ye ulaştıca emîr onu 1828'de Beytüddîn'deki sarayına aldırdı ve 1840 yılında emîr sürgüne gönderilinceye kadar sarayda kaldı. Bu süre içinde devlet adamları ve âlimlerle tanışma fırsatı buldu. Emîr için metniye ve mersiyeler yazdı. Ardından Beyrut'a geçerek Amerikan misyonerleriyle ilişki kurdu. 1848'de Amerikalı iki şarkiyatçı Ely Smith ve Thomsen'e Şam'da el-Cem'iyyetü's-Sûriyye'nin kurulması fikrini verdi, kendisi de cemiyetin üyeleri arasında yer aldı. Bu arada Butrus el-Bustânî'nin 1863'te açtığı el-Medresetü'l-vataniyye'de, Mârûnîler'in kurduğu el-Medresetü'l-bitrîkiyye'de ve bugün Amerikan Üniversitesi olan Suriye Evangelik Okulu'nda (el-Külliyetü's-Sûriyyetü'l-İncîliyye) Arap dili ve edebiyatı dersleri verdi. Bu okullarda Arap kültür hayatına yön verecek pek çok öğrenci yetiştirdi. Amerikalı misyonerlerin isteğiyle Cermânûs Ferhât'in sarf ve nahve dair *Bahşû'l-me'tâlib* adlı eserini misyoner okullarında okutulmak üzere gözden geçirip düzeltmeler yaptı. Sarf, nahiv, mantık, beyan ve aruza dair kitaplar kaleme aldı. Ely Smith'in başkanlığında bir kurulun yaptığı İncil'in Arapça'ya tercümesi işinde musahhîh olarak çalıştı. Arap

Nâsif
b. Abdullâh
el-Yâzicî

YÂZİCİ, Nâsif b. Abdullah

ülkelerindeki pek çok şair ve müsteşrikle mektuplaştı. Bu mektuplardan bazıları *Fâkîhetü'n-nüdemâ' fi mürâseleti'l-üdebâ'* adıyla basıldı (Beyrut 1866; Kahire 1889). Nâsif el-Yâzicî son iki yılını felçli geçirdi. Hastalığı sırasında büyük oğlu Habîb'in ölümünden sonra o da fazla yaşamadı ve 1871'de öldü.

Hıristiyan Araplar arasında yaygınlaşmaya başlayan milliyetçilik fikrinin ilk öncülerini arasında yer alan Nâsif el-Yâzicî, Osmanlı idaresinden kurtulmanın yolu olarak Arap kültürünün ve bu amaçla eski Arap edebiyatının canlandırılması gerektiğini öne sürmüş, eserlerini bu doğrultuda yazmıştır. Özellikle Amerikan misyoner okullarında okutulmak üzere kaleme aldığı Arapça gramer kitapları ölümünden sonra da Arap dili öğretiminde temel kitaplardan sayılmıştır (Tibi, s. 118). Hourani, hemen hemen bütün XIX. yüzyıl Arap yazarlarının doğrudan veya dolaylı biçimde onun öğrencisi olduğunu söyler (*Arabic Thought*, s. 95). Dil bilimi, mantık, tıp, felsefe, müzik gibi alanlarda eser veriyse de gerek içerik gerek üslup bakımından bir yenilik ortaya koyamamıştır. Eserler daha çok özetleme ve taklit niteliğindedir. Nâsif el-Yâzicî'nin telif ettiği gramerler de sadece Arap dilinin kurallarını özet halinde veren ders kitapları mahiyetindedir. Öte yandan oğlu İbrâhim'in ve diğer öğrencilerinin Arap uyanış hareketinin çekirdeğini oluşturduğu kaydedilmelidir.

Eserleri: Gramer. 1. *Faşlü'l-ḥiṭâb fi uşûli luḡati'l-ʿArab*. Arap sarf ve nahvine dair özlü bir eser olup Avrupa üniversitelerinde bugün bile ders kitabı olarak okutulmaktadır. Eserin birçok baskısı yapılmıştır (meselâ Beyrut 1836, 1854, 1866). 2. *el-Cevherü'l-ferd fi uşûli's-şarf ve'n-naḥv*. Küçük yaştaki öğrenciler için hazırlanan eser (Beyrut 1865), müellifin oğlu İbrâhim el-Yâzicî tarafından *Metâli'u's-sa'd li-muṭâli'i'l-Cevheri'l-ferd fi uşûli's-şarf ve'n-naḥv* adıyla şerhedilmiştir (Beyrut 1875, 1888). 3. *Nârü'l-kırâ fi şerḥi Cevfi'l-ferâ*. İbn Mâlik et-Târ'nin *el-Elfiyye*'si örnek alınarak yazılmış, yaklaşık 1000 beyitten oluşan nahve dair bir urcûze ve bunun şerhidir. İlk defa Beyrut'ta basılan eser (1863) 1882'de İbrâhim el-Yâzicî ihtisar etmiş, Şâhîn Atiyye de *Uḡüdü'd-dürer fi şerḥi Şevâhidi'l-Muḥtaşar* adlı eserinde şerhte geçen beyitlerin i'rab tahlillerini yapmıştır. 4. *Lemḥatü't-tarf fi uşûli's-şarf*. Bu da elli altı beyitlik bir urcûze ve şerhidir (Beyrut 1870). 5. *el-Cümâne fi şerḥi'l-Hizâne*. Sarfa dair *el-Ḥizâne* adlı urcûze ile onun şerhinden ibâ-

rettir. Eserin sonunda Sultan Abdülaziz için yazılmış bir kaside yer almaktadır. Birçok baskısı yapılan kitabı (Beyrut 1868, 1872, 1876, 1889) müellifin oğlu İbrâhim ihtisar etmiştir (Beyrut 1889). 6. *Tavḳu'l-ḥamâme fi mebdâ'i'n-naḥv* (2. bs., Beyrut 1865). 7. *el-Bâb fi uşûli'l-irâb*. Yetmiş dört beyitlik urcûze ve şerhidir (Beyrut 1889). 8. *ʿAmûdü's-şubḥ*. Nahve dair bir eser olup mef'ûlü fih bahsine kadar yazılabilmıştır.

Belâgat ve Edebiyat. 1. *İḳdü'l-cümân fi'l-meʿâni ve'l-beyân*. Metin ve şerhten oluşan eserin sonuna aruz ve kafiyeyle ilgili bir bölüm eklenmiştir (Beyrut 1885, 1908, 1932). 2. *eṭ-Ṭirazü'l-muʿlem*. Beyan ilmine dair kısa bir urcûze ve şerhidir (Beyrut 1868). 3. *el-Ḳuṭûbü'd-dâniye*. Edebî sanatlar hakkındadır. 4. *Nuḳtedü'd-dâire fi'l-arûz ve'l-kâfiye* (Beyrut 1955). 5. *el-Lâmiʿa fi Şerḥi'l-Câmiʿa*. Müellifin kendisine ait olan aruz ve kafiyeyle dair *el-Câmiʿa* adlı urcûze ile şerhinden ibaret olup oğlu Şeyh el-Habîb tarafından da şerhedilmiştir. 6. *Mecmûʿu'l-edeb fi funûni'l-ʿArab* (Beyrut 1869). 7. *Fâkîhetü'n-nüdemâ' fi mürâseleti'l-üdebâ'*. Müellifin, çağdaşı edebiyatçılara yazdığı mensur ve manzum mektuplarını içermektedir (Beyrut 1866, 1870, 1930). 8. *Mecmaʿu'l-baḥreyn* (Beyrut 1856). Bedüzzaman el-Hemedânî ile Harîrî'nin *Maḳâmât*'ları örnek alınarak yazılan altmış makâmeden ibaret edebî nesir dizisidir. Süheyl b. Abbâd'ın dilinden Meymûn b. Hazzân'ın maceralarının anlatıldığı eserde Arap atasözleri, hikmetli sözler ve ilginç hikâyeler sanatlı bir üslûpla kaleme alınmıştır. Avrupa'da da ilgi gören eserin bir makâmesi Heinrich Fleischer tarafından Almanca'ya tercüme edilmiş, bir makâmesini de oğlu İbrâhim el-Yâzicî şerhetmiştir (nşr. Cibâr en-Nehâs, İskenderiye 1940). 9. *el-ʿArfû't-tayyib fi şerḥi Divâni Ebi't-Tayyib*. Mütenebbî divanının şerhidir. Nâsif el-Yâzicî'nin başlayıp oğlu İbrâhim'in tamamladığı eser babasının adıyla iki cilt halinde yayımlanmıştır (Beyrut 1887).

Şiir. Şiir yazmaya halk şiiri tarzıyla (zece) başlayan Yâzicî, Mütenebbî'yi eleştiren eserler kaleme almış, bu arada Emîr Beşîr'e methiye ve mersiyeleler, 1865'te Sultan Abdülaziz'e methiye yazmıştır. Şiirleri arasında tarih düşürme manzumeleri de önemli bir yer tutar. Bu tür şiirleri *Nübzetü tevâriḥ muḳteṭafe min Divâni's-şeyḥ Nâsif el-Yâzicî* adıyla ayrıca basılmıştır (Beyrut 1859). Hayatının çeşitli dönemlerine ait üç divanı yayımlanmıştır. a) *en-Nübzetü'l-ülâ* (Beyrut 1854, 1904). b)

Nefḥatü'r-reyḥân (Beyrut 1864, 1898). c) *Şâlisü'l-ḳamereyn* (Beyrut 1883, 1903; bunda tarih düşürdüğü şiirler de bulunmaktadır). Yâzicî, *Tevrat*'ın Mizmârlar bölümünü manzum hale getirmiş, ayrıca nazmettiği 110'dan fazla kilise ilâhisi diğer ilâhilerle birlikte basılmıştır (*Mezâmîr ve tesâbih ve eḡâni rūḥiyye*, Beyrut 1885, 1913).

Diğer Eserleri. 1. *Kitâbü's-şinâ'a fi uşûli'l-mantıḳ* (Beyrut 1857, 1877, 1913). 2. *eṭ-Tezkire fi uşûli'l-mantıḳ*. Kırk sekiz beyitlik bir urcûze ve şerhidir (bir önceki eserle birlikte, Beyrut 1857, s. 41-50). 3. *Risâle târiḥiyye*. Müellifin kendi dönemindeki Osmanlı iktâ düzenini anlattığı bu eseri *er-Risâle* dergisinde yayımlanmış, Hürî Konstantin Paşa buna bir ta'lik yazmıştır. Mehren risâleyi yazarı bilinmeyen bir eser olarak bastırmış (Beyrut 1833), Hürî Konstantin Paşa bir yazmasına dayanıp Nâsif el-Yâzicî'ye nisbetle yeniden yayımlamış (Beyrut 1936), Fleischer tarafından da Almanca'ya çevrilmiştir (ZDMG, 1851, s. 96-103). 4. *el-Hacerü'l-kerîm fi't-tıbbi'l-ḳadîm*. Seksen dört beyitlik bir urcûze ve şerhinden ibarettir (*eṭ-Ṭabîb*, IV | Beyrut 1902 | s. 125-151). 5. *Mecmaʿu'l-baḥreyn*'in otuzuncu makâmesi de tıbbâ dairdir. 5. *Cemʿu's-şetât fi maʿrifeti'l-esmâ' ve's-şifât*. İnsan organizmasıyla ilgili "ef'âlü" veznindeki isim ve sıfatlara dair bir lugatçedir.

BİBLİYOGRAFYA :

C. Zeydân, *Terâcimü meşâhiri's-şark fi'l-karri't-tâsi' ʿaşer*, Kahire 1902, II, 13-21; Filib dî Tarrâzi, *Târîḥu's-şihâfeti'l-ʿArabiyye*, Beyrut 1913, I, 83-89; Nikola Ebû Hannâ, *eş-Şeyḥ Nâsif el-Yâzicî*, Harisâ 1930; Edhem el-Cündî, *A'lâmü'l-edeb ve'l-fen*, Dimaşk 1954-58, I, 45-46; II, 279-281; İsâ Mihâil Sâbâ, *eş-Şeyḥ Nâsif el-Yâzicî*, Kahire 1955; Kemâl Yâzicî, *Ruvvâdü'n-neḥdati'l-edebiyye fi Lübâne'l-ḥadîs: 1800-1900*, Beyrut 1962, s. 82-90; A. Hourani, *Arabic Thought in the Liberal Age: 1798-1939*, New York 1983, s. 95, ayrıca bk. tür.yer.; Reşid Yûsuf Atâullah, *Târîḥu'l-âdâbi'l-ʿArabiyye* (nşr. Ali Necib Atavî), Beyrut 1985, II, 318-323; Ahmet Savran, *19. Yüzyıl Osmanlılar Döneminde Yeni Arap Edebiyatı*, Erzurum 1987, s. 87-94; Ahmed Hasan ez-Zeyyât, *Târîḥu'l-edebi'l-ʿArabî*, Kahire 1988, s. 468-470; Enis el-Makdisî, *el-Fününü'l-edebiyye ve a'lâmühâ fi'n-neḥdati'l-ʿArabiyyeti'l-ḥadîse*, Beyrut 1990, s. 55-65, 67-107; İsâ İskender el-Ma'lûf, *A'lâmü'n-neḥdati'l-ḥadîse: el-Halkatü's-şâniyye*, Beyrut 1991, s. 261-303; Bassam Tibi, *Arab Nationalism: Between Islam and the Nation-State*, New York 1997, s. 102-103, 104, 118; Yılmaz Özdemir, *19. Yüzyıl'da Lübnan'da Arap Dili Grameri Çalışmaları* (doktora tezi, 2005), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 107-143; Ign. Kratschowsky, "al-Yâzicî", *El*, IV, 1170-1171; A. J. Gully, "al-Yâzicî", *El²* (İng.), XI, 317-318.

